

šarvi prema njima kao da su manje vrijedni, tada osjećaju bijes. I, obrnuto, ukoliko ljudi ne uspijevaju živjeti onako kako im nalaže njihov osjećaj vlastite vrijednosti, osjećaju stid. Vrednuje li ih se ispravno u odnosu na percepciju vlastite vrijednosti, osjećaju ponos. Želja za priznanjem i prateće emocije bijesa, srama i ponosa osobine su koje odlučujuće utječu na politički život" (str. 16) Hegel vjeruje da upravo one pokreću cijeli povijesni proces. *Thymos* se može manifestirati na dva načina: kao *isothymia* (želja da se bude priznat kao jednak drugim ljudima) i *mega-lothymia* (želja da se bude priznat kao superioran). Pomoću te dvije manifestacije želje za priznanjem može se shvatiti prijelaz u moderno doba. *Thymos* koji je ponajprije predstavljao tek skromnu vrstu samopoštovanja, može prerasti u želju za dominacijom. Želja za priznanjem smatra se glavnim "krivcem" svih ljudskih sukoba, uzrokom najkrvavijih ratova u povijesti. Timotični pojedinci svoje će najdublje želje i potrebe ostvariti u liberalnoj državi, univerzalnoj i homogenoj. Fukuyama smatra da je takva država "zgrada koja počiva na dva potporna": ekonomiji i priznanju. Ekonomija omogućuje požudnom dijelu duše da se izrazi na prihvatljiv način. Riječ je o tome da ekonomija otvara prostor željama, na kojima počiva kapitalizam, i razumu, na kome se temelje moderne prirodne znanosti, da se udruže i usmjere neograničenoj akumulaciji bogatstva koja predstavlja gotovo bit današnjeg svijeta. Općim i za sve jednakim priznanjem trebao bi se zadovoljiti timotičan dio duše.

Shvaćanje važnosti želje za priznanjem kao pokretača povijesti omogućuje reinterpretaciju mnogih fenomena koji su naizgled poznati kao što su kultura, religija, rad, nacionalizam i rat. Stoga Fukuyama pokušava reinterpretirati navedene fenomene te dati projekciju nekih manifestacija želje za priznanjem na budućnost.

Posljednji, peti dio postavlja pitanje o "kraju povijesti" i o osobi koja se pojavljuje na kraju — "posljednjem

čovjeku". Početno pitanje koje se vezalo uz "kraj povijesti" bilo je: "Postoje li zamjene za liberalnu demokraciju koje bi se mogle nazrijeti u današnjem svijetu?" Ali, dublje i važnije pitanje odnosi se na vrijednosti same liberalne demokracije. Ako, naime, apstrahiramo religiju i ultranacionalizme, ostaje da se zapitamo hoće li uspješna demokratska društva ostati zauvijek? Ili je i liberalna demokracija podložna unutarnjim proturječjima koja će je potkopati kao politički sustav?

Knjigu, osim iscrpnosti, karakterizira i zanimljivost koja proizlazi iz činjenice da je obogaćena primjerima iz najbliže prošlosti. Time čitatelja nije teško uvjeriti u njezinu aktualnost. U svakom slučaju, mogla bi pružiti zanimljivo viđenje i objašnjenje događaja s početka devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Bez obzira na opsežnost, toplo je preporučujem.

Patricija Mirt

Recenzija

France Pediček

Za antropološku "teoriju prakse"
odgoja i obrazovanja

Edukacija danes, Založba obzorja
Maribor, 1994., str. 33.

Knjiga dr. Franca Pedičeka *Edukacija danes* (s podnaslovom: Poglavlja za pedagošku antropologiju) zbornik je studija iz područja pedagoške antropologije što su nastajale u posljednjih dvadesetak godina. Na stanovit način, *Edukacija danes* nadovezuje se na knjigu *Pedagogija danes*, koju je autor objavio 1992. g. Zapravo, ove dvije knjige obuhvaćaju autorove radove iz protekla dva desetljeća o pitanjima "teorije i prakse" nekih istraživanja odgoja i obrazovanja, te "naše edukacije" (str.10). Koliko god su oni

rezultat sustavnog i osmišljenog stručno-znanstvenog angažiranja autora u istraživanju proturječnosti suvremenog koncipiranja, organiziranja i ostvarivanja odgoja i obrazovanja, oni su ujedno i dokumenti razvoja i dozrijevanja pedagoške misli, i to ne samo u Sloveniji (gdje je autor bio posebno prepoznatljiv po obradivanim temama) već i šire. Svojom aktualnošću oni i danas plijene interes istraživača i u mnogome su korektiv u izboru tema i metodoloških orijentacija njihova stručno-znanstvenog angažiranja.

U prvoj knjizi *Pedagogika danas* izloženi su radovi o usmjeravanju pedagoške teorije "k njenim antropološkim i demokratskim zasnovanostima" i zato je bila po svojoj naravi "teorija teorije". *Edukacija danas*, međutim pokušaj je preusmjeravanja doktrine odgoja i obrazovanja, zbog čega je antropološka "teorija prakse" (str.9.). U istraživanim temama autor nastoji analizirati antropološku potku odgoja i obrazovanja, u kojoj "predmet odgoja i obrazovanja nije čovjek kao isključivo društveno-političko biće, već čovjek kao jedinstveno i cjelovito, radno i osebujno, autentično i autonomno, individualno i socijalno biće" (str.9). Upravo je ta kompleksnost značajka autorovih pristupa, analiza i teoretsko-metodoloških sinteza izabranih tema istraživanja.

Knjiga obuhvaća deset poglavlja koja sadrže nešto manje tematskih cjelina, povezanih idejama pedagoške antropologije. Izvori određenih tema su konceptualni okviri problematike škole i odgoja u društvu u razvoju. Među njima su: institucionalna problematika odgoja, filozofija (naših) školskih reformi, infrastruktura (našeg) školstva, zatim (naš) cilj i stav o odgoju, moralni odgoj, antropološke osnove spolnog odgoja, kreativnost u estetskom odgoju, politehnicizam kao teoretska podloga tehničkog odgoja. Poseban kompleks je problematika — posebnost i različitost djeteta, dijalektika individualizacije i diferencijacije, o inovacijama u odgojno-obrazovnom procesu, te doktrina profesionalne orijentacije. Na kraju, u svojem istraživanjima ne mimoilazi ni

nastavnika — pluralizam ravni u obrazovanju i osposobljavanju pedagoških djelatnika, strukovnost pedagoškog poziva, te učiteljeva sloboda i autonomnost.

Ova prividna raznolikost tema, koja na stanovit način otkriva širinu stručnog i znanstvenog interesa autora, u biti je (temeljni) okvir aktualne pedagoške problematike, u kojoj se testira progresivnost, pronicljivost, inventivnost, ali i autorova angažiranost da na sasvim određenoj metodološkoj potki (koja nije imala općedruštvenu, pa i uže oficijelnu stručnu podršku) afirmira novi pristup, po mnogo čemu alternativnog karaktera, problematici suvremenog odgoja i obrazovanja. Već u nazivu tema, u kojima se otkriva složenost problematike, uočljiv je nestandardizirani pristup odgojno-obrazovnoj problematici, ali i autorova spremnost da nam o uobičajenim temama "progovori" na nov način. Upravo je u tom *zaokretu* njegovog svojevrsna originalnost i značajan doprinos razvoju suvremene pedagoške misli.

Autor obradi pojedinih tema pristupa s dosljednom teoretsko-metodološkom orijentacijom, sustavnom obradom i donekle cjelovitim pregledom problematike koju istražuje. Njegov pristup je antropološko-filozofski, čime je u mnogome otkakao od uobičajene istraživačke prakse u odgoju i obrazovanju. U okvirima navedene problematike autor detaljnije, a ponegdje i temeljitije, obrađuje neke osnovne pojmove koje obuhvaća sadržaj predmeta pedagogije, istražuje njihove osnove, posebnost, te aplikativnost u neposrednom odgojno-obrazovnom procesu. "Pojmovna aparatura" na suvremenoj je (zavidnoj) teoretskoj razini, što mu omogućuje hod neutabanim stazama i priskrbljuje attribute suvremenog pedagoškog mislioca koji gradi a ne reproducira, koncipira a ne imitira.

Autor inače pripada onim rijetkim pojedincima što su nastojali kritičkim (teoretskim) pristupom problematizirati aktualne pedagojske teme, oslobođene apologetskih obilježja i jednostranih standardiziranih metodoloških osnova.

Njegove ponekad radikalizirane teze (prema postojećoj "fizionomiji pedagoške misli") bile su u funkciji brižljivog izgrađivanja metodoloških osnova nove paradigme pedagogije. Time je, na sasvim određen način, razrađujući (istražujući) pojedine teme i komplekse širio i pridonosio prestrukturiranju konceptualnih okvira nekih već standardiziranih pedagoških disciplina, otkrivajući njihove nove mogućnosti, zadatke i obveze. Upravo se u tim kritičkim prestrukturiranjima i prevladava reducirana i jednostrana interpretacija karaktera i biti pojedinih pedagoških disciplina, što nam je ostalo u povijesnom naslijeđu.

Polemčnost autora posebana je kvaliteta i prepoznatljivost njegova odnosa spram aktualne pedagoške problematike, njegove stručno-znanstvene osposobljenosti, ali i značajan činitelj stvaranja klime za rješavanje mnogih proturječnosti suvremenog odgoja i obrazovanja. U svjetlu pedagojske antropologije kritički ocjenjuje pedagošku praksu, osobito u Sloveniji, pridonoseći utemeljivanju jedne nove potke, nove filozofije odgoja i obrazovanja. U tom kontekstu "pronijetivim analitičkim osvjetljavanjima" bogati suvremenu pedagošku misao novim pristupom, novim interpretacijama i mogućnostima ostvarivanja zadataka odgoja i obrazovanja.

Ne moramo se slagati sa svim autorovima stavovima, izvedenim tvrdnjama ili ponekim ocjenama, ali mu ne

možemo poreći pravo na alternativnost metodološke osnove, pluralističku orijentaciju u pristupu istraživanjima i interpretacijama, osobnost u izboru tema i problema proučavanja, a niti umanjiti njegovu originalnost i svježinu u pedagoškoj misli u Sloveniji.

U prezentiranim tekstovima uočljiva je autorova duboka angažiranost u proučavanju složene i u mnogome proturječne problematike odgoja i obrazovanja. Ostaje dosljedan i ustrajan, pa i bezkompromisan u kritičkim analizama jednostranih, isključivih, pa i dogmatsko utemeljenih koncepata odgoja i obrazovanja u proteklom razdoblju. Osobno naglašava kako je sadržajima knjige za "teoriju prakse" odgoja i obrazovanja želio pridonijeti promjenama slovenskog školstva u demokratski antropologizam i općeečovječni vrijednosni humanizam (str.10).

Knjiga F. Pedičeka *Edukacija danas* vrijedan je zbornik suvremenih istraživačkih tema aktualne problematike odgoja i obrazovanja. Svojom teoretsko-metodološkom informiranošću, pa i svojevrsnom instruktivnošću, knjiga je dragocjeni prilog rizični suvremene pedagoške misli. Od posebne je koristi svima onima koji u kritičkom valoriziranju naše neposredne prošlosti, u ozračju "pluralizma, humanizma i demokratizma" (str.320), žele koncipirati suvremene osnove, sadržaj, organizaciju i karakter našeg odgoja i obrazovanja.

Josip Pivac